

Неправомерното подслушване и правото на личен живот и употребата на специални разузнавателни средства в България

адв. Михаил Екимджиев

■ Ретроспекция

На 17 ноември 1972 г. 37-мият американски президент Ричард Никсън постига съкрушителна изборна победа срещу кандидата на демократите Джордж Макгъвърн – сенатор от Южна Дакота. Въпреки кризата във Виетнам, за втори пореден президентски мандат на кандидата на Републиканската партия гласуват над 60% от избирателите. Това е един от най-категоричните изборни резултати в американската политическа история. След по-малко от 2 години, на 8 август 1974 г., Ричард Милхауз Никсън става първият президент на САЩ, принуден от Конгреса да подаде оставка, чрез процедурата „импийчмънт“.

Първопричина за сгромолясването на един от най-успешните американски президенти е журналистическо разследване, започнато от „Ню Йорк таймс“ и продължено от „Вашингтон пост“. Случаят добива публична известност като аферата „Уотъргейт“. В основата на скандала е секретно подслушване на лидери на опозиционната Демократическа партия. Конкретното обвинение срещу Никсън също е базирано на звукозапис. Той е осъществен от записващо устройство, поставено в Овалния кабинет на Белия дом, по нареждане на самия президент. На записа се чува ясно как Никсън инструктира началника на канцеларията си Халдеман да използва ЦРУ за възпрепятстване на разследването на ФБР по случая „Уотъргейт“. След като този запис става публично достояние, Никсън е заплашен от наказателно обвинение за препятстване на правосъдието и е принуден да подаде оставка.

В края на месец юли 2000 г., в дома на Главния прокурор – г-н Н. Филчев бяха открити подслушвателни устройства. Въпреки

разразилият се грандиозен политически скандал и последвалия обществен дебат, не беше установено по категоричен начин нито кой и кога е монтирал подслушвателните устройства, нито за какви цели е използвана събраната чрез тях информация.

По този повод, на 25 януари 2001 г., в средствата за масова информация бяха разпространени резултатите от проверка на Върховната касационна прокуратура (ВКП) за правомерността на използването на специални разузнавателни средства (СРС) в периода 1 януари 1999 г. – 1 януари 2001 г.

Изнесените данни са шокиращи. За две години са дадени над 10 000 разрешения за използване на СРС (според в. „Труд“ и в. „Сега“ те са 10 034, а според в. „24 часа“ – 10 020).

От тях само в 269 случая, което представлява 2,67% от общия брой, събраната чрез СРС информация е процесуално легализирана, т.е. тя е „пренесена“ в съответните следствени протоколи и е използвана като доказателствено средство. Според данни от в. „Труд“, само в 100 от горните 269 случая, в съда са внесени дела, съдържащи доказателства, събрани чрез СРС.

В доклада на Върховната касационна прокуратура, който е представен в Народното събрание и пред Висшия съдебен съвет, са констатирани многобройни и флагрантни нарушения на процедурите по разрешаване и при използването на СРС:

- В 243 случая СРС са използвани срещу лица, за които няма данни, че са извършили „тежко умишлено престъпление“ по смисъла на чл.93, т.7 от НК.
- В „множество“ случаи е констатирано, че разпорежданията за използване на СРС, които само по изключение се дават от министъра на вътрешните работи, са

подписани с отбелязване „за министър“, без да е ясно кои лица, в какво качество и на какво основание са ги подписали.

- В 36 случая са констатирани поправки в датите на исканията и разрешенията за използване на СРС, без отбелязване от кого и с каква цел са извършени поправките.
- В 28 случая върху разрешенията за използване на СРС липсва регистрационен номер и дата от съда, издал разрешението.
- Изброени са конкретни случаи, в които председателите на окръжните съдилища в Кюстендил, Пловдив, Враца, Русе, Бургас са издали разрешения за използване на СРС със „стара“ дата, т.е. датата, от която използването е разрешено, предхожда с повече от 24 часа деня на разрешението.
- В два случая председателят на Окръжен съд – Пловдив е дал разрешение за използване на СРС по отношение на лица, които не съвпадат с обектите на разследване. Това означава, че за да бъде подслушван или следен „нароченият“ обект, се използва произволно наказателно дело, с което той може да няма нищо общо. Важно е само обвинението да е за „тежко умишлено престъпление“, което е формалното основание за включване на СРС.

Резултатите от доклада са обобщени по следния начин:

„В службите на МВР се концентрира огромно количество информация, която съдържа данни, несъотнесими към непосредствената дейност в борбата срещу престъпността. Тъй като унищожаването на материалните носители, съдържащи тази информация не се извършва, са създадени своеобразни централни регистри, които освен исканията и разрешенията, съхраняват и събраната информация. Фактически това ги превръща от оперативно-технически в информационни служби. По този начин се създава предпоставка за недобросъвестно използване на информацията от служители, и мащи достъп до нея.

Безкритично, формално и незаинтересовано е отношението на съдиите при даването на разрешения за използване на СРС.“

Във в. „Труд“ от 26 януари 2001 г. са публикувани материали от интервю на бившия министър на вътрешните работи г-н Емануил Йорданов, който признава, че в периода 1 декември 1999 г. – 1 януари 2001 г. е дал над 4000 разрешения за използване на СРС.

Тази информация е обезпокоителна, тъй като правомощията министърът да „разпорежда“ използването на СРС са регламентирани като изключителна мярка в чл.18, ал.1 от ЗСРС. Тя се прилага само при непосредствена опасност от извършване на тежко умишлено престъпление или при „запаха за националната сигурност“.

Фактът, че в продължение на 13 месеца „по изключение“ са дадени над 4 000 разрешения (средно по 15 на ден), мотивира логично предположение, че министърът на вътрешните работи е злоупотребил с предоставените му „изключителни“ правомощия.

■ Новото време и новият морал

През декември 2002 г. неправомерната употреба на СРС отново е на фокуса на общественото внимание. Повод са оперативните разработки с екзотични имена – „Гном“, „Моряк“ и „Двойник“, с които се оказват съпричастни министърът на правосъдието и други публични фигури. След медийното огласяване на иначе секретните данни от подслушването, е формирана специална парламентарна подкомисия, която е напославена да разследва случая. Според заключенията на подкомисията, „МВР незаконно е подслушвало лидери на опозицията, журналисти, както и бивш президент, конституционен съдия, председател на съд, политически лидери на СДС“.* Според нейния председател Й. Бакалов „... в България се правят около 12 подслушвания на минута или между 600 и 700 подслушвания на час.“**

* В. „Капитал“, 21 декември 2002 – 10 януари 2003 г.

** В. „Труд“, 20 декември 2002 г., стр.1

Според комисията: „Обичайната практика на службите е да се образува разследване срещу даден човек, за да се подслушват хората, с които той поддържа контакти. По този начин се заобикаля законът.“

Парламентарната комисия заключава, че министърът на вътрешните работи е нарушил както процедурите по даване на разрешение за използване на СРС, регламентиран в ЗСРС, така и чл.33 от Закона за защита класифицираната информация. Според неговата разпоредба, унищожаването на документите, върху които се съхраняват данни, събрани чрез СРС, може да става само след разрешение на Държавната комисия по сигурността и информацията, една година след изтичането на крайния срок за защита на съответната информация.

В интервю пред в.„24 часа“ от 11 декември 2002 г. (стр.13), министърът на правосъдието А. Станков, който е бивш съдия в СГС, заявява:

„В България страшно много се подслушва, но подслушването явно обслужва други цели, а не целите на наказателния процес... В Софийския градски съд ежедневно се дават около 15 разрешения.“

Въпреки многобройните и разнопосочни призови за промени в ЗСРС и за оставка на министъра на вътрешните работи, явно и този скандал ще отшуми без властите да предприемат адекватни действия в защита на обществения интерес и правата на гражданите. В такава ситуация на институционална „импотентност“ добива актуалност девизът на Илф и Петров „Делото по спасяването на давеците се е дело на самите давещи се.“

В правозащитен план „делото на давеците се“ може да приеме и формата на оплакване до Европейския съд по правата на човека в Страсбург. Основания за това не липсват. Някои от разпоредбите на ЗСРС, съчетани с традиционното за България пренебрежение на държавата към свободите на гражданите, поставят всеки българин в ролята на „потенциална жертва“ на нарушение на правата му по чл.8 от ЕК, според който:

„1. Всеки има право на неприкосновеност на личния и семеен живот, на жилището и на

тайната на кореспонденцията.

2. Намесата на държавните власти в ползването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществена сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.“

Липсата на регламентирана в ЗСРС възможност за уведомяване или узнаване от „лицата–обекти“, след приключване на използването на специални разузнавателни средства срещу тях, „легитимира“ всеки, намиращ се под юрисдикцията на България, като жертва на нарушение на чл.8.

Обезпокоително е и обстоятелството, че когато използването на специално разузнавателно средство срещу дадено лице приключи, без да бъде получена информация с процесуална стойност, законът не предвижда съдебен контрол върху начина на съхраняване, респективно върху унищожаването на материалните носители на събраната информация. Така се стига до реална заплаха от произвол по отношение на неприкосновеността на личния и семеен живот, на жилището и тайната на кореспонденцията.

В съответствие с принципните положения, възприети от Европейския съд по делото *Klass and others v. Federal Republic of Germany*, всеки може обосновано да твърди, че е потенциална жертва на нарушение на чл.8; чл.13 и чл.41 от ЕКЗПЧОС. В България нарушенията са причинени от самия ЗСРС, който позволява във всеки момент, срещу всекиго да бъдат предприети секретни мерки за следене, фотографирание, подслушване и пр., за чието използване той няма да бъде уведомен, дори ако те не донесат очакваните процесуални резултати. Българските граждани са лишени от правна възможност да узнаят дали някога са били обект на използване на СРС, както и съдбата на събраната чрез СРС информация. По тази причина *me de facto* нямат и право на обезщетение за претърпените вреди, в случай, че използването на СРС е било неправомерно или неоправдано.

Както Европейският съд е приел в решението по делата *Malone v. United Kingdom* и *Kruslin v. France*, при изследването на твърдение за нарушение на чл.8, на първо място следва да се отговори на въпроса дали намерената, от страна на държавните власти, е „предвидена в закона“.

Законът, от своя страна, трябва да бъде достатъчно ясен, за да дава адекватни указания относно обстоятелствата и условията, при които властите могат да се намесват в правото, защитено от чл.8 и да очертава точно границите и начина на упражняване на предоставената им дискреция, за да се избегне произвол.

Предоставяйки неограничена дискреция на министъра на вътрешните работи при съхраняването и разпореждането със събраната СРС информация, ЗСРС не дава надеждна гаранция срещу произволна намеса в правата по чл.8(1) от Конвенцията. Липсва и ефективен механизъм, чрез който съдията, дал разрешение за използване на СРС, да контролира дейността на лицата, които директно прилагат СРС. Непосредствените изпълнители са служители в секретната служба на МВР. Те са анонимни, не могат да бъдат разпитвани като свидетели и по процесуален ред не може да се установи дали пряко или косвено са заинтересувани от разработката. Под прикритието на анонимността, събираната информация може да бъде манипулирана и деформирана.

Изискването за яснота на закона и най-вече на нормите, очертаващи допустимата намеса в основните права, юридически се конфронтира с чл.18 от ЗСРС, който оторизира министъра на вътрешните работи да разпорежда използване на СРС, без съдебно разрешение при „заплаха за националната сигурност“. Едва ли случайно в българското право липсва легална дефиниция на понятие-

то „национална сигурност“. Решението на законодателя да „делегира“ тълкуването му на министъра на вътрешните работи позволява като заплаха за националната сигурност да бъдат интерпретирани както шпионажът и тероризмът, така и политическите вицове. Възможността за разширително прилагане на нормата, без ясни фактически и правни основания, е предпоставка за злоупотреба и противоречи на Европейската конвенция.

При делото *Клаас*, жалбоподателите са имали възможност да се обърнат към „Комисията“ и Конституционния съд на ФРГ, който е могъл да провери дали срещу тях са използвани СРС и дали използването им е било съвместимо с държавната сигурност. Нещо повече, в случаите, когато дадено лице е било уведомявано за предприетите спрямо него секретни мерки, след тяхното прекратяване, то е разполагало, съгласно правото на ФРГ, с 4 правни способа за защита срещу неправомерната намеса в правото на личен живот.

Използването на СРС, което остава неизвестно на следните лица и след прекратяването му, *de facto* игнорира правото им по чл.8 от ЕК. Те обаче не са в състояние нито да установят нарушението, нито да защитят правото си.

На тази плоскост ЗСРС граматично се конфронтира с ЕК и релевантната практика на Съда в Страсбург. Евантуално българско оплакване в разглеждания аспект би било интересно предизвикателство към все по-консервативния Европейски съд. Едва ли могат обосновано да се прогнозираат изгледите за успех на „потенциалните жертви“. Сигурно е, обаче, че липсата на право на индивидуална конституционна жалба, прави жалбата до Европейския съд единствена мислима защита срещу „Големия брат“, който зорко следи и слуша ли, слуша...

Делото Шишков срещу България¹

(Жалба No.38822/97)

РЕШЕНИЕ²

Страсбург, 9 януари 2003 г.

Решението ще стане окончателно при условията на чл.44 т.2 от Конвенцията. Същото подлежи на редакторски корекции.

■ Фактите по делото³

Жалбоподателят е български гражданин по рождение, роден през 1970 г. и живеещ в гр.Раковски, област Пловдивска. Пред Европейския съд той е представяван от г-н Димитър Маринов, адвокат практикуващ в гр.Пловдив.

На 22 август 1997 г., около 15.30 часа, жалбоподателят е арестуван поради подозрение, че е откраднал от г-жа С. половин килограм златни бижута, 800 USD, 20 източнокарибски долара, 5 000 DM и 1 000 000 български лева.

На 23 август 1997 г. той е изправен пред помощник-следовател, който официално му предявява обвинението и му налага мярка за неотклонение „задържане под стража“. Постановлението за задържане, в което се посочва, че съществува опасност от укриване или извършване на други престъпления, без да се дават повече подробности, е потвърдено от прокурор същия ден.

На 3 септември 1997 г. адвокатът на жалбоподателя депозира жалба до Районен съд-Пловдив срещу задържането на неговия клиент под стража. Жалбата е подадена чрез Районна прокуратура, както изисква чл.152 „а“, ал.2 от НПК.

На 15 септември 1997 г., разбирайки, че жалбата срещу задържането под стража не е пристигнала в Районния съд, адвокатът на

жалбоподателя депозира копие от същата директно в Районния съд.

На 16 септември 1997 г. Районна прокуратура изпраща жалбата срещу задържането под стража в Районния съд. Същия ден съдия от Районния съд насрочва делото за разглеждане за 19 септември 1997 г. Адвокатът на жалбоподателя е призован по телефона.

С решение от 19 септември 1997 г. Районният съд отхвърля жалбата като подадена след изтичане на седемдневния срок, както и поради факта, че „не е имало промяна на обстоятелствата“, по смисъла на чл.152 а т.4 от НПК.

На неуточнена дата между 2 и 11 февруари 1998 г. адвокатът на жалбоподателя подава чрез Районна прокуратура – Пловдив до ПРС втора жалба срещу задържането на клиента му.

На 16 февруари 1998 г. Районният съд изслушва Шишков и прокурора. Адвокатът на Шишков не присъства. Жалбоподателят посочва, че е направил пълни самопризнания, че има седеммесечно бебе и че желае да запази семейството си. Той твърди, че в момента на извършване на престъплението е страдал от депресия, причинена от финансови проблеми.

На 16 февруари 1998 г. Районният съд отхвърля молбата на Шишков за изменение на мярката за неотклонение „задържане под стража“ в по-лека. Съдът отбелязва, че последният е обвинен в тежко умишлено престъпление, наказуемо с лишаване от свобода от 3 до 15 години, а в такива случаи чл.152 т.1 от НПК изисква обвиняемият да бъде задържан под стража. Нещо повече, следствието все още продължавало и следователно съществувала опасност от укриване или осуетяване разкриването на обективната истина. По-нататък Съдът отбелязва, че аргументът на Шишков, касаещ семейното му

¹ Преводът на решението по делото Шишков срещу България е предоставен от Фондация „Български адвокати за правата на човека“ – София.

² Решението се публикува със съкращения.

³ Фактите по делото са представени в кратко, неофициално резюме.

положение, не може да послужи за основание за освобождаването му и добавя, че до този момент няма „промяна на обстоятелствата“, по смисъла на чл.152 „а“ т.4 от НПК.

На 1 април 1998 г. жалбоподателят подава чрез Районна прокуратура трета жалба срещу задържането под стража. Районният съд уважава искането и решава да освободи Шишков под гаранция. Съдът отбелязва, че последният имал постоянно местожителство, че не е пречил на следствието и че нямал криминално досие. Освен това, не съществувала опасност от възпрепятстване разкриването на обективната истина, тъй като следствието е приключило. Също така нямало опасност от укриване поради семейното положение на Шишков.

На 14 май 1998 г. обвинителният акт е внесен в Районния съд. На 27 юли 1998 г. ПРС връща делото на прокурора за допълнително разследване. На 19 август 1998 г. прокурорът, след като констатира, че стойността на откраднатите вещи е по-ниска от първоначално определената, прекратява частично обвинението и внася нов обвинителен акт. Районният съд насрочва делото за разглеждане на 19 септември 1998 г.

■ МОТИВИ

I. Твърдяни нарушения на чл.5 т.1(с) и чл.3 от Конвенцията

37. Жалбоподателят твърди, че след арестуването му не е бил изправен пред съдия или пред друго длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции и че задържането му е било изначално незаконнообразно, както и че е продължило извън „разумния срок“. Той се позовава на чл.5 т.1(с) и т.3 от Конвенцията, според които:

„(1). Всеки има право на свобода и сигурност. Никой не може да бъде лишен от свобода освен в следните случаи и по реда, предвидени от закона:

*...
(с) законнообразен арест или лишаване от свобода с цел да се осигури явяване пред компетентния съгласно закона орган по обосновано подозрение за извършено престъпление, или когато задържането обосновано мо-*

же да се смята за необходимо, за да попречи на лицето да извърши престъпление или да се укрие, след като е извършило престъпление.

3. Всеки арестуван или лишен от свобода в съответствие с разпоредбите на т.1(с) на този член трябва своевременно да бъде изправен пред съдия или пред длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции, и има право на гледане на неговото дело в разумен срок или на освобождаване преди гледането на неговото дело в съда. Освобождаването може да бъде обусловено от даването на гаранции за явяване в съда.“

■ А. Аргументите на страните

38. Жалбоподателят твърди, че след арестуването му е бил изслушан само от помощник-следовател и че във всички случаи помощник-следователите, следователите и прокурорите не са независими длъжностни лица със съдебни функции. Той се позовава на делото Асенов и други срещу България (решение от 28 октомври 1998 г., Reports of Judgments and Decisions 1998-VIII).

39. Той поддържа, че внимателният анализ на релевантните факти е трябвало да доведе органите на властта до заключението, че не е съществувала опасност той да се укрие или да извърши други престъпления. По време на задържането му е бил женен и е имал двумесечно дете. Не е бил осъждан, работел е и е имал добра характеристика. При арестуването му е признал за извършването на кражбата и е съдействал на полицията за възстановяване на откраднатите бижута. Освен това, властите не са взели под внимание факта, че макар и да е разполагал със значителна сума пари, жалбоподателят не е направил опит да се укрие след като е узнал, че кражбата е разкрита. Формалният подход на органите на властта е бил следствие прилагането на чл.152 ал.1 и ал.2 от Наказателнопроцесуалния кодекс и практиката на Върховния съд, които противоречали на Конвенцията.

40. Жалбоподателят настоява Съдът да сравни мотивите в решението на Окръжния съд от 13 април 1998 г., с което бил освободен под гаранция, с тези в решението на същия съд от 16 февруари 1998, с което това му било отказано. На 13 април 1998 г. Окръжни-

ят съд пуснал жалбоподателя под гаранция поради това, че: 1.) имал постоянен адрес; 2.) не бил препятствал разследването; 3.) бил неосъждан; 4.) бил женен с малко дете; и 5.) било приключило предварителното следствие. Жалбоподателят посочва, че всички релевантни факти с изключение на последния са останали непроменени от датата на ареста му. Разследването на практика е приключило след първоначалните разпити. Жалбоподателят, обаче, е останал задържан под стража. Според него, което е видно и от някои съдържаници се в решенията на Окръжния съд бележки, на задържането му под стража всъщност се е гледало като на форма на наказание.

41. Жалбоподателят също така твърди, че продължителността на задържането му под стража се дължала изцяло на властите. Анализирайки аргументите на правителството в това отношение той посочва, че откраднатите вещи са били върнати и жалбоподателят е бил разпитан през първите два дни след арестуването му (на 22 и на 23 август 1997 г.) След това последвал период на пълно бездействие до октомври 1997 г. поради това, че властите се колебаели относно правната квалификация на престъплението, а поради това и относно компетентността на Окръжна прокуратура да се занимава със случая. Освен това се оказало, че делото в продължение на три месеца се е намирало у вещото лице, назначено да оцени откраднатите бижута.

42. Правителството твърди, че помощник-следователят, разпоредил задържането на жалбоподателя под стража, бил „дължностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции“ тъй като бил независим от изпълнителната власт и от страните в процеса. Той бил зависим от прокурора, наблюдаващ работата му. По българското право, обаче, следователите и прокурорите били част от съдебната система на държавата. При това помощник-следователят е преценявал всички аргументи „за“ или „против“ задържането. Фактът, че решението му е подлежало на потвърждаване от следовател и прокурор не е влияело на неговата независимост.

43. Що се отнася до законосъобразност-

та на задържането на жалбоподателя под стража и неговата обосноваемост, правителството твърди, че е имало достатъчно основания да се подозира, че жалбоподателят ще извърши престъпление и че не била изключена възможността той да се укрие или да извърши други престъпления така както се изисква от чл.152, ал.1 и ал.2 от Наказателнопроцесуалния кодекс и практиката на Върховния съд по това време. Съгласно тези разпоредби по дела за „тежки престъпления“ съществувала презумпцията, че обвиняемият би могъл, поради това, че е обвинен, да се укрие или да извърши престъпление. Следователно, задържането под стража е било правилно по такива дела. Единственото изключение от това правило се уреждало от чл.152 ал.2 от НПК и то се прилагало само при обстоятелства, при които могла да бъде изключена и най-малката опасност от укриване на обвиняемия, или възпрепятстване разкриването на обективната истина или извършване на престъпление поради, например, тежко заболяване, или старост или пък ако лицето е задържано на друго основание.

44. Правителството също така отбелязва, че в решението си от 16 февруари 1998 г. Окръжният съд е обсъдил всички налични аргументи и е намерил, че липсват обстоятелства, които да изключват и най-малката опасност обвиняемият да се укрие, да възпрепятства наказателното преследване или да извърши престъпления. По мнение на правителството съображенията, изложени в подкрепа на задържането на обвиняемия под стража, са били следователно релевантни и достатъчни, както се изисква от Конвенцията и практиката на Съда.

45. Правителството по-нататък отбелязва, че наказателното производство би могло да се ускори, стига това да не влияе върху неговата ефективност и справедливост. По делото на жалбоподателя българските власти са действали с дължимата грижа и с разумна бързина. Следователят е разпитал 16 свидетели, разпитал е жалбоподателя и сестра му девет пъти, назначил е три последователни експертизи за оценка на откраднатите бижута. Това е било необходимо с оглед противоречията в показанията на няколко свидетели относно вида, качеств-

вото и меглото на златните бижута. Освен това делото е трябвало да бъде неколкостранно препращано между Окръжна прокуратура, Районна прокуратура и Окръжния съд поради колебания относно точната правна квалификация на престъплението и заради жалби и оплаквания на жалбоподателя.

■ Б. Преценката на Съда

46. Съдът разглежда оплакванията на жалбоподателя в последователността, в която процесуалните действия по арестуването и задържането му под стража са били предприети.

1. Твърдяно нарушение на правото да бъде изправен пред съдия или пред длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции по смисъла на чл.5 т.3 от Конвенцията.

47. Съдът припомня, че в решенията по делата Асенов и Груги и Николова, отнасящи се до правилата за вземане на мярката за неотклонение „задържане под стража“, съществували в България до 1 януари 2000 г. (виж по-горе параграф 37) е приел, че нито следователите, пред които обвиняемите са били довеждани, нито прокурорите, които са потвърждавали постановленията за задържане, биха могли да се смятат за „длъжностно(и) лице(а), упълномощени от закона да изпълнява(т) съдебни функции“ по смисъла на чл.5 т.3 от Конвенцията (виж като по-скорошен случай делото Н.В. v. Switzerland, № 26899/95, 5 April 2001, непубликувано).

48. Настоящото дело също се отнася до мярката за неотклонение „задържане под стража“ преди 1 януари 2000 г. Жалбоподателят бил изправен пред помощник-следовател, който не е имал правомощието да вземе обвързващо решение за задържането му под стража. Във всички случаи нито помощник-следователят, нито прокурорът, наредил задържането, са били достатъчно независими и безпристрастни за целите на чл.5 т.3 с оглед на ролята, която практически са играели в наказателното преследване и потенциалното им участие като страна в съдебната фаза на наказателното производство. Съдът препраща към анализа си на релевантното вътрешно законодателство, направен в решението

му по делото Николова (вж. параграфи 28, 29 и 45-53 от посоченото решение).

49. Следователно налице е нарушение на правото на жалбоподателя да бъде изправен пред съдия или пред длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции по смисъла на чл.5 т.3 от Конвенцията.

2. Твърдяно нарушение на чл.5 т.1 от Конвенцията

50. Жалбоподателят твърди, че задържането му под стража не отговаря на изискванията на чл.5 т.1(с) от Конвенцията, тъй като не е имало опасност той да се укрие или да извърши престъпление.

Правителството смята, че задържането на жалбоподателя под стража е било напълно законосъобразно и необходимо.

51. Не се спори, че по време на задържането е имало достатъчно основания да се погозира, че той е откраднал пари и бижута на значителна стойност и че задържането е осъществено в съответствие с вътрешното законодателство. Освен това, липсват оплаквания за допуснат произвол.

Следователно задържането на жалбоподателя съответства на чл.5 т.1(с) от Конвенцията и е законосъобразно и няма нарушение на чл.5 т.1.

3. Твърдяно нарушение на правото на гледане на делото в разумен срок или на освобождение преди гледането на делото в съда съгласно чл.5 т.3.

52. Жалбоподателят бил арестуван на 22 август 1997 г. На 13 април 1998 г. третата му жалба против задържането била уважена. След като платил гаранция той бил освободен на неопределена дата през април 1998 г.

Следователно релевантният период е приблизително седем месеца и три седмици.

53. Наличието на обосновано подозрение, че арестуваното лице е извършило престъпление е условие *sine qua non* за законосъобразността на едно продължаващо задържане, но след изтичане на известен период от време това вече не е достатъчно. В такива случаи Съдът трябва да установи дали и дружите основания, посочени от властите са били в състояние да оправдаят лишаването от свобода. Когато тези основания са „релевантни“ и „достатъчни“, Съдът трябва да се увери дали компетентните национални власти са

положили „особено старание“ за приключване на производството в разумен срок (виж Лабита срещу Италия [GC], № 26772/95, §§152 и 153, ECHR 2000-IV).

54. По делото Илиѝков срещу България (№ 33977/97, 26 юли 2001 г., непубликувано) Съдът отбелязва, че властите са прилагали законите разпоредби и съдебната практика така, че са създали презумпцията, че мярката за неотклонение „загържане под стража“ е винаги необходима в случаите, когато е предвидено наказание над определен размер. Презумпцията е могла да бъде оборена само при изключителни обстоятелства, при които дори хипотетичната възможност за укриване, за извършване на друго престъпление или за възпрепятстване на наказателното преследване е изключена поради тежко заболяване или други специални обстоятелства. Освен това, в тежест на загържания било доказването на такива изключителни обстоятелства. Ако той не сторел това, бил обречен да остане загържан под стража в течение на целия процес. Горните принципи се основавали на чл.152 ал.1 и ал.2 от НПК в редакцията му по време време на събитията, както и на тогавашната практика на Върховния съд.

55. Съдът отбелязва, че по време на загържането на жалбоподателя под стража горните разпоредби все още били в сила и същата практика била господстваща, което се потвърждава и от правителството (виж по-горе параграфи 38, 39 и 48).

Независимо от това Съдът трябва да изследва дали тези законови разпоредби и практика, които очевидно са несъвместими с чл.5 т.3 от Конвенцията (виж делото Илиѝков цитирано по-горе, §§84-87), са били в действителност приложени в разглеждания случай.

56. Решенията на компетентните органи по въпроса за загържането на жалбоподателя под стража преди 13 април 1998 г., се основавали по същество на факта, че той е бил обвинен в извършване на тежко умишлено престъпление по смисъла на съответния закон (НК – бел.пр.) и че разследването все още продължава (виж по-горе параграфи 23 и 32).

57. Налице били обаче и други обстоятелства от съществено значение за преценката дали е съществувала опасност от укриване, от извършване на друго престъпление или от

възпрепятстване на наказателното преследване: обвинението се отнасяло до престъпление, извършено без употреба на сила, жалбоподателят не е правил опит да се укрие, след като узнал, че кражбата се разследва, бил е неосъждан, имал е съпруга и двумесечно дете и е възстановил откраднатите пари и налични бижута (виж по-горе параграфи 10 и 11).

На фона на тези обстоятелства би могло да се гаде вяра на обяснението на жалбоподателя, че е действал необмислено и че не би извършил престъпление ако бъде освободен или най-малкото същото обяснение би могло да бъде обсъдено. Още повече, че по-голямата част от релевантните обстоятелства били установени в самото начало на разследването. Фактът, че по-късно усилията на следователите се съсредоточили изключително върху оценката на количеството и стойността на откраднатите бижута ясно показвал, че е имало незначителна или дори е липсвала каквато и да било опасност от възпрепятстване на наказателното преследване (виж по-горе параграфи 11 и 17-21).

58. Окръжният съд съответно признал значението на горните обстоятелства и разпоредил освобождаването на жалбоподателя на 13 април 1998 г. (виж по-горе параграф 34).

59. Визираните обстоятелства обаче са съществували много преди въпросната дата. Те са представлявали безспорни и несъмнени основания, които властите е трябвало да преценят с оглед освобождаването на жалбоподателя много преди 13 април 1998 г., а са били negliжирани от помощник-следователя и прокурора, които наредили загържане на жалбоподателя под стража през август 1997 г., както и от Окръжния съд, който на 16 февруари 1998 г. отказал да го освободи. Нещо повече, в решението си от 16 февруари 1998 г. Окръжният съд отхвърлил някои от най-важните обстоятелства като ирелевантни (виж по-горе параграфи 10, 11, 23, 28, 29 и 32).

Последното очевидно е в приложението на чл.152 ал.1 и ал.2 от НПК кодекс и установената по това време съдебна практика.

Властите са се осланяли единствено на законовата презумпция, основаваща се на тежестта на обвинението, която прехвърля върху обвиняемия тежестта да докаже, че

дори хипотетично не е имало опасност той да се укрие, да извърши ново престъпление или да възпрепятства наказателното преследване (виж по-горе параграф 48).

60. Поради това Съдът смята, че, както и по делото Илийков, приложимият закон и подходът на властите са довели до това, че последните не са съумявали да обсъдят конкретни факти от значение за преценката дали е имало опасност от укриване или извършване на други престъпления от жалбоподателя. По този начин властите са угължили задържането му под стража по причини, които не могат да бъдат приети за основателни.

Следователно, задържането под стража на жалбоподателя за период от седем месеца и три седмици е било неоправдано.

От това следва, че не е необходимо да се подлага на преценка дали властите са проявили особеното старание, което се изисква от тях при провеждането на съдебни производства против задържани под стража лица.

61. Съдът на може да не обърне внимание на факта, че повечето от решенията от него дела, касаещи продължителността на задържане под стража, се отнасят до по-продължителни периоди на лишаване от свобода и на този фон седем месеца и три седмици може да се смята за сравнително кратък период на задържане. Чл.5 т.3 от Конвенцията не може да се възприема като безусловно оправдаваща досъдебното задържане под стража щом като то не надхвърля определен минимален срок. Властите трябва да обосноват по убедителен начин всеки един срок на задържане, колкото и кратък да е той. Това, обаче, не е направено по настоящото дело.

62. Поради това Съдът намира, че е налице нарушение на правото на жалбоподателя по чл.5 т.3 от Конвенцията на гледане на неговото дело в разумен срок или на освобождаване преди гледане на делото му в съда.

I. ТВЪРДЕНИ НАРУШЕНИЯ НА ЧЛ.5 Т.4 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

63. Жалбоподателят се оплаква, че адвокатът му не е имал достъп до материалите по делото, че първата му жалба против задържането му под стража не е била разгледана

незабавно и по същество, както и че втората му жалба против задържането му под стража е била разгледана в отсъствието на адвокатата му и не е решена в кратък срок.

Чл.5 т.4 от Конвенцията гласи:

„Всеки арестуван или лишен от свобода има право да обжалва законсъобразността на своето задържане в съда, който е задължен в кратък срок да се произнесе; в случай че задържането е неправомечно, съдът е длъжен да нареди незабавното освобождаване на задържаното лице“.

■ А. Твърденията на страните

64. Жалбоподателят твърди, че имало обичайна практика да се отказва на адвокатите и обвиняемите достъп до материалите по делото по време на предварителното следствие под предлог, че уж е нужно да се осигури запазване на тайната на получената на следствието информация. Адвокатът на жалбоподателя е правил неуспешни опити да се запознае с делото и е подавал жалби срещу откази да му бъде предоставено делото за проучване.

Позовавайки се на реалностите в ежедневната адвокатска работа жалбоподателят възразява против настояването на правителството да бъдат представени нагледно регистрирани писмени молби, които да доказват опитите на адвокатата му да получи достъп до делото. Фактът, че нито пълномощното, което жалбоподателят е дал на адвокатата си на 25 август 1997 г., нито първата му жалба против ареста му посочват номера на следственото дело според него показват, че дори тази информация е била недостъпна.

65. Освен това жалбоподателят твърди, че чл.5 т.4 от Конвенцията съдържа не само правото на задържаното лице „да обжалва“, но така също и правото му „да иска произнасяне“ по законсъобразността задържането в това производство. Окръжният съд обаче не е приел първата му жалба и така е пренебрегнал задължението си да изследва законсъобразността на продължаващото му задържане под стража. Окръжният съд е сметнал, че релевантният закон предвиждал седмодневен срок за обжалване на задържа-

нето. Според жалбоподателя тази норма е трябвало да бъде тълкувана като изискваща от властите да осигурят на задържания в рамките на тези седем дни възможност да обжалва. Тълкува тази разпоредба като ограничение на правото на задържаните по стража да обжалват законосъобразността на мярката за неотклонение, Окръжният съд е възприел подход, който противоречи на гаранциите на чл.5 т.4.

Жалбоподателят по-специално поддържа, че след решението на Окръжния съд от 19 септември 1997 г. той не е могъл да подаде нова жалба против задържането му под стража, освен при промяна на обстоятелствата. На практика, в резултат на разпоредбата на чл.152 ал.1 от НПК, който въвежда принципа, че всеки обвинен за „тежко“ престъпление следва да бъде задържан под стража, втора жалба би имала шансове за успех само при промяна в правната квалификация на обвинението.

66. Жалбоподателят също така се оплаква, че първата му жалба против задържането под стража не била разгледана в „кратък срок“. Жалбата била подадена от адвокатката му на 3 септември 1997 г. до дежурния прокурор, който, съгласно обичайната практика, я е предал в деловодството. Там тя била регистрирана на 8 септември 1997 г. Едва на 16 септември 1997 г. прокуратурата изпратила жалбата на компетентния съд, който насрочил съдебно заседание за 19 септември 1997 г.

67. Що се отнася до разглеждането на втората жалба против задържането му под стража, жалбоподателят твърди, че адвокатът му не бил призован и че самият той не е имал достатъчно време, за да се свърже с него: заседанието било насрочено за 9 часа сутринта в понеделник, за което жалбоподателят, намиращ се в затвора, бил информиран едва предишния петък. Той не е поискал отлагане на делото, тъй като нямал търпение да бъде освободен.

68. По отношение оплакването на жалбоподателя, че му бил отказан достъп до документите по делото правителството заявява, че то трябвало да бъде отхвърлено като недоказано поради липсата на копия от регистрирани писмени искания за такъв

достъп.

69. По нататък правителството поддържа, че решението на Окръжния съд да отхвърли жалбата като просрочена, съответствало на чл. 152а ал. 1 от НПК. След отхвърлянето на молбата му, жалбоподателят е могъл да подаде нова молба, ако е налице промяна на обстоятелствата. Правителството поддържа, без да посочва съдебна практика, че самият факт на продължаване на задържането под стража е могъл да се интерпретира като „промяна на обстоятелствата“. Освен това жалбоподателят е могъл да се позове на прякото приложение на Конвенцията в българското право, и да обжалва. Правителството заключава, че жалбоподателят е могъл да подаде втора жалба против задържането му под стража веднага след отхвърлянето на първата, но е пропуснал да направи това.

70. Правителството счита, че първата жалба на жалбоподателя против задържането му под стража била разгледана в кратък срок. Тя била подадена на 8 септември 1997 г., когато делото се намирало в Районна прокуратура за уточняване на правната квалификация на обвиненията. Делото било върнато на Окръжна прокуратура на 12 септември 1997 г., а на 16 септември 1997 г. жалбата била изпратена на Окръжния съд, който веднага насрочил заседание за 19 септември 1997 г.

71. Що се отнася до втората жалба против задържането под стража, правителството поддържа, че тя била разгледана в кратък срок и че единствената причина, поради която адвокатът на жалбоподателя не е бил призован била, че същият не бил посочил своя адрес и телефон. Окръжният съд е призовал жалбоподателя, който е могъл да се свърже с адвокатката си. Освен това, жалбоподателят не е поискал отлагане на делото, за да може адвокатът му да присъства.

■ Б. Преценката на Съда

1. Достъпът до документите по делото

(а). Общи принципи

72. Съдът, който разглежда жалба срещу задържане под стража, трябва да осигури

гаранции за съответствието на съдебната процедура с изискванията на чл.5§4. Производството трябва да бъде състезателно и винаги трябва да осигурява „равнопоставеност на средствата“ между страните – прокурора и задържаното лице.

Когато задържането под стража попада в приложното поле на чл.5 т.1(с), лицето, спрямо което се налага тази мярка за неотклонение, задължително следва да бъде изправено пред независим и безпристрастен съд. Като се има предвид сериозното въздействие на лишаването от свобода върху основните права на засегнатата личност, производството по чл.5 т.4 от Конвенцията по принцип трябва да отговаря до възможно най-голямата степен, при обстоятелствата на все още продължаващо разследване, на основните изисквания за справедлив процес.

„Равнопоставеността на средствата“ между страните липсва, ако на адвоката е отказан достъп до онези документи от следственото дело, които са от съществено значение за ефикасното обжалване на законосъобразността, по смисъла на Конвенцията, на задържането под стража на клиента си. Разбирането за законосъобразност на задържането под стража не се ограничава до съответствието му с установените от вътрешното право процесуални изисквания, но също така обхваща обосноваване на позрението, даващо основание за ареста, законността на преследваната чрез ареста цел и основателността на последвалото задържане под стража.

Съдът признава необходимостта от ефикасно провеждане на наказателните разследвания, което може да предпоставя част от събраната по тях информация да бъде пазена в тайна, за да се предотврати възможността заподозрените лица да манипулират доказателствата и да попречат на наказателното преследване. Тази законна цел, обаче, не може да бъде постигана чрез съществено ограничаване на правото на защита. Следователно най-важната информация за преценката на законосъобразността на задържането под стража следва да бъде предоставена по надлежен начин на адвоката на заподозрения (виж, измежду другите източници Лами срещу Белгия, решение от 30

март 1989 г., Series A № 151, стр.16-17, пар.29, Николова, цитирано по-горе, пар.58, и Гарсия Алва срещу Германия, № 23541/94 г., 13 февруари 2001 г., непубликувано, пар.39-43).

б) Приложение на посочените принципи към настоящия случай

73. По настоящото дело правителството не твърди, че адвокатът на жалбоподателя се е запознал с материалите по делото, но посочва, че липсват достатъчно доказателства той да се е опитал да стори това.

74. Съдът отбелязва, че по време на изследваните събития, господстващата практика на Пловдивския окръжен съд била да отказва достъп до материалите по делото по жалби против задържане под стража в предварителното производство (виж по-горе параграф 36). На 19 септември 1997 г. адвокатът на жалбоподателя подал писмени жалби като настоявал да му бъде разрешено да се запознае с материалите по делото, което той устно повторил в съдебното заседание пред Окръжния съд (виж по-горе параграфи 14 и 27).

Въз основа на горното Съдът приема, че на адвоката на жалбоподателя е бил отказан достъп до материалите по делото поне преди и включително на 19 септември 1997 г., денят в който първата жалба против задържането под стража била разгледана в съдебно заседание.

75. Практиката на Пловдивския окръжен съд да отказва достъп изглежда се отнасяла до цялото досие. Адвокатът на жалбоподателя по този начин не е имал възможност да се запознае с нито един документ от значение за преценка законността на задържането под стража на клиента си, включително специално по настоящото дело на въпросите от значение за допустимостта на жалбата, като например дали е настъпила „промяна на обстоятелствата“ след арестуването на жалбоподателя (виж по-горе параграф 40).

По същото време прокурорът, наблюдаващ следствието, който е издал заповедта за задържане от 23 август 1997 г. и който е възразил против жалбата срещу задържането под стража, е имал предимството да се запознае с цялото дело.

Такава една ситуация е нествъместима с изискването за равнопоставеност на сред-

ствата по чл.5 т.4 от Конвенцията.

76. В заключение Съдът намира, че е налице нарушение на чл.5 т.4 от Конвенцията поради това, че на адвокатата на жалбоподателя е бил отказан достъп до материалите по делото.

2. Отхвърлянето на първата жалба на жалбоподателя против задържането под стража

77. Съдът не намира за нужно да установява правилното тълкуване на седемдневния срок по чл.152а на НПК, както и да се произнася по въпроса дали жалбоподателят е подал първата си жалба против задържането му под стража на 3-ти или на 8-ми септември 1997 г. Нужно е само да се отбележи, че разпоредбата на чл.152а е била тълкувана от компетентните органи като установяваща срок за подаване на жалби и че към 3-ти септември 1997 г. този срок е бил изтекъл.

Поради това, че първата жалба против задържането под стража е била просрочена, Съдът смята, че оплакването, че тя не е разглеждана в кратък срок не изисква отделно разглеждане.

78. Същността на оплакването на жалбоподателя в действителност се състои в критиката му на седемдневния срок и на начина, по който той е бил приложен в неговия случай.

79. Съдът се е произнасял по повод на чл.6 т.1 от Конвенцията, в това число и по дела от наказателен характер, че правото на достъп до съд по самото си естество изисква регулиране от държавата и може да бъде предмет на ограничения. Независимо от това, въведените ограничения не трябва да стесняват предоставения на индивида достъп по такъв начин или в такава степен, че да се накърнява самата същност на това право. Освен това, едно ограничение нарушава Конвенцията, ако не преследва законосъобразна цел и ако липсва разумно съотношение на пропорционалност между използваните средства и преследваната цел (виж делото Голдер срещу Обединеното Кралство, решение от 21 февруари 1975 г., Series A № 18, стр.18-20, параграфи 38-40; делото Леваж Престасион Сървис срещу Франция, решение от 23 октомври 1996 г., Reports

1996-V, стр.1543, параграф 40, делото Бруала Гомес де ла Торе срещу Испания, решение от 19 декември 1997 г., Reports 1997-VIII; Едификасионес Марч Галего АД срещу Испания, решение от 19 февруари 1998 г., Reports 1998-I, стр.290, параграф 34; Халфауи срещу Франция, № 34791/97 г., параграфи 35 и 36, ECHR 1999-IX; Кромбах срещу Франция, № 29731/96 г., ECHR 2001-II).

По принцип определянето на срокове е законосъобразно ограничение на правото на достъп до съд по чл.6 т.1 от Конвенцията, но прекалено стриктното им тълкуване без да се отчитат съответните фактически обстоятелства може да доведе до нарушаване на тази разпоредба (виж делото Мурагал Есколано и други срещу Испания, № 38366/97 г., параграфи 33-39, ECHR 2000-I).

80. Съдът намира, че чл.5 т.4 от Конвенцията, който също така свъто пази „правото на достъп до съд“, не може да бъде тълкуван като предоставящ едно абсолютно право, несъвместимо с каквито и да било процесуални ограничения.

Въпреки това основната цел на чл.5, а именно защитата на свободата и сигурността на личността, и значението на неговите гаранции, в това число правото на закрила на живота и физическата цялост на личността съгласно т.4 (виж Курт срещу Турция, решение от 25 май 1998 г., Reports 1998-III, стр.1185, параграф 123) изискват процесуалните ограничения на правото на лишения от свобода да оспори законността на продължаващото му задържане по стража пред съд да бъдат подложени на особено внимателно и прецизно изследване. Фактическата действителност и особените обстоятелства от значение за положението на задържания под стража трябва да бъдат взети под внимание (виж Конка срещу Белгия, № 51564/99 г., параграфи 53-55, ECHR 2002-I).

81. Вярно е, че по настоящото дело жалбоподателят е бил законно представляван от третия ден след ареста му и е могъл при всички случаи да подаде своевременно жалба без съдействието на адвокат.

Съдът отбелязва, обаче, че на адвокатата му не е бил предоставен достъп до материалите по делото, което без съмнение е възпрепятствало своевременното изготвяне

на жалба.

82. Наред с това Съдът посочва, че когато първата жалба на жалбоподателя срещу задържането му под стража е била поставена на разглеждане от Окръжния съд на 19 септември 1997 г., лишаването от свобода на жалбоподателя, което е продължавало вече близо месец, все още не е било преценено от независимо длъжностно лице със съдебни функции. Това е било следствие на порочната система на арест и задържане под стража, съществувала в България до 1 януари 2000 г., което е в нарушение на първото изречение на чл.5 т.3 от Конвенцията (виж по-горе параграфи 52-54).

По такъв начин отхвърлянето на жалбата на 19 септември 1997 г. е удължило и без това вече продължаващото нарушение на чл.5 т.3 от Конвенцията. Независимо от това, Съдът трябва да разгледа оспорваното решение на съда за съответствието му с чл.5 т.4 поради това, че гаранцията, предоставяна от тази разпоредба, е от различен порядък в сравнение с и в допълнение на предоставяната от т.3 (виж Де Йонг, Балйет и жан ден Бринк срещу Холандия, решение от 22 май 1984 г., Series A № 77, стр. 25-26, параграф 57).

88. Точка 4 предоставя процесуална гаранция против, *inter alia*, продължаването на задържане под стража, което макар и първоначално да е било законосъобразно разпоредено, може впоследствие да е станало незаконно и неоправдано. По-специално, главната причина, лежаща в основата на изискванията за бързина и периодичен съдебен контрол на разумни интервали по смисъла на чл.5 т.4 от Конвенцията и на практиката на Съда, е едно задържано лице да не бъде изложено на риска да остане под стража дълго след като лишаването му от свобода е станало неоправдано (виж във връзка със задържане, за което се прилага чл.5 т.1(с) Безичери срещу Италия, решение от 25 октомври 1989 г., Series A № 164, Series A № 114 и, по отношение на други видове лишаване от свобода, Уийкс срещу Обединеното Кралство, решение от 2 март 1987 г., Музиал срещу Полша [GC], № 24557/94, ECHR 1999-II, и Стафорд срещу Обединеното Кралство, [GC], № 46295/99, ECHR 2002 - IV).

89. По настоящото дело, след като е била отхвърлена първата жалба от 19 септември 1997 г., жалбоподателят е могъл да подаде нова жалба, изтъквайки съображения за „промяна на обстоятелствата“.

Точният смисъл на изискването „промяна на обстоятелствата“, съдържащо се в чл.152а ал.4 на НПК, обаче, е неясен. Както изглежда, липсвала е и установена практика по въпроса. Решението на Окръжния съд не е било мотивирано (виж по-горе параграфи 28, 40, 72 и 76).

Вътрешното законодателство и практика, както и решението на Окръжния съд от 19 септември 1997 г. от тази гледна точка съдържат неяснота относно последиците от отхвърлянето на първата жалба поради неспазване на срока. Жалбоподателят по никакъв начин не е могъл да знае още колко време ще остане арестуван преди съдът да се занимае със законосъобразността на задържането му под стража. По настоящото дело този въпрос не е бил разглеждан до февруари 1998 г., приблизително пет месеца по-късно. Не би могло да се твърди дали една по-скорошна втора жалба би била разгледана.

90. Като се имат предвид всички релевантни факти и по-специално липсата на яснота във вътрешното законодателство и практика относно последиците от седемдневния срок, Съдът намира, че упражняването на правото на жалбоподателя по чл.5 т.4 от Конвенцията е било незаконно нарушено.

Следователно, налице е нарушение на чл.5 т.4 от Конвенцията относно отхвърлянето на първата жалба на жалбоподателя против задържането му под стража.

3. Останалите оплаквания по чл.5 т.4

91. Жалбоподателят се оплаква, че адвокатът му не е бил призован за разглеждането на втората жалба против задържането му под стража и че по тази жалба не е имало произнасяне в кратък срок.

92. Съдът отбелязва, че адвокатът на жалбоподателя не е доказал датата, на която е подал втората жалба против задържането под стража на клиента си и че не е посочил адреса и телефона си в жалбата.

Поради тези съображения горните оплаквания са необосновани.

93. Следователно не е налице нарушение на чл.5 т.4 относно разглеждането на втората жалба на жалбоподателя против задържането му под стража.

II. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛ.41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

94. Член 41 от Конвенцията гласи:

„Ако съдът установи, че е имало нарушение на Конвенцията или на протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната високостоговаряща страна допуска само частично обезщетение за последиците от това нарушение, съдът присъжда, ако това е необходимо, справедливо удовлетворение на потърпевшата страна“.

■ А. Врегу

95. Жалбоподателят претендира приблизително 15 700 Евро за неумишлени вреди, включително и по 153 Евро на ден за периода от 23 август до 10 октомври 1997 г. Той твърди, че е преживял изключителен стрес в този период тъй като не е бил разпитан нито веднъж. По този начин у него се е създадо впечатление, че делото му е забравено и се е чувствал несигурен относно бъдещия развой на нещата. Той претендира по 46 Евро на ден за останалия период до освобождаването му.

96. Правителството заявява, че в периода от 23 август до 10 октомври 1997 г. са били предприети няколко процесуални действия, в това число съдебно заседание на 19 септември 1997 г. по жалбата на жалбоподателя против задържането му под стража, че жалбоподателят е частично отговорен за забавянето тъй като е поискал отвод на наблюдаващия прокурор и че следователно обвинението му, че е бил „забравен“ е невярно. През останалия период са били извършвани необходими следствени действия.

Правителството също така твърди, че претенцията на жалбоподателя следва да бъде отхвърлена поради това, че същият не е направил опит да потърси обезщетяване по реда на Закона за отговорността на държавата за вреди причинени на граждани и че във всички случаи претенциите му са прекомерни като се имат предвид обстоятелствата по

делото, икономическото положение в България и факта, че релевантният закон (НК – бел. пр.) е бил изменен на 1 януари 2000 г.

97. Съдът още веднъж отбелязва, че чл.41 от Конвенцията не изисква жалбоподателят да изчерпват повторно вътрешноправните средства, за да получат справедливо удовлетворение, ако вече напразно са сторили това по отношение на материалноправните си оплаквания. Той обаче се съгласява с правителството, че претенциите са прекомерни по размер.

98. Като преценява по справедливост, Съдът присъжда на жалбоподателя 1 500 Евро за установените нарушения на чл.5 т.3 и т.4 по настоящото дело.

■ Б. Разноски

99. Жалбоподателят претендира 15 238 Евро, включително 2 497 Евро за 67,5 часа адвокатски труд по вътрешните производства при тарифа по 37 Евро на час и 11 346 Евро за 244 часа адвокатски труд за производството пред Съда в Страсбург при тарифа по 46,5 Евро на час.

Той също така претендира 930 Евро разходи за преводи и 465 Евро разходи за телефон, пощенски такси и за път. Жалбоподателят представя графика за изразходваното време на адвоката си и споразумение от 2 ноември 1997 г. между неговия адвокат и преводач, според което адвокатът е трябвало да плати 1000 щатски долара за превод на кореспонденция и представени документи.

100. Правителството твърди, че претенции за заплащане на такъв вид хонорари са неприемливи и оспорва броя на часовете работа по делото на адвоката на жалбоподателя. Освен това счита, че претендираната тарифа е прекомерно завишена тъй като адвокатите имали моралното и законово задължение да предоставят безплатна правна помощ на бедни клиенти.

Относно претенцията за заплащане на разходи правителството подчертава, че липсват документи, доказващи извършени плащания и че претендираните размери значително надвишават нормалните такива. При това претенцията за преводачески разходи била толкова завишена, че трябвало

да бъде охарактеризирана като злоупотреба още повече като се има предвид факта, че жалбоподателят бил получил становището на правителството на български език и че е отговорил също на български език. Единственият материал, който жалбоподателят може да е трябвало да даде за превод била първоначалната жалба от пет страници, резюмето на фактите на Комисията от четири страници и решението на Съда по допусимостта от дванадесет страници.

Правителството заключава, че получената от жалбоподателя сума като правна помощ от Съвета на Европа би трябвало да е покрила всичките му разходи.

101. Съдът е съгласен с правителството, че претенцията на жалбоподателя не е подкрепена от документи и че части от нея са недоказани. Броят претендиращи часове адвокатска работа са прекомерни, още повече като се има предвид неговията сложност на делото.

102. Като има предвид горното Съдът, след като изважда сумата от 762,25 Евро платени на жалбоподателя като правна помощ от Съвета на Европа, присъжда 2 000 Евро за разноски.

■ В. Лихва за просрочка

103. Съдът намира за подходящо лихвата за просрочка да бъде определена на базата на пределната лихва при отпускане на заем от Централната Европейска банка, завишена с три процента/пункта.

ПОРАДИ ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ:

1. Приема, че е налице нарушение на чл.5 т.3 от Конвенцията по отношение на това, че след арестуването му жалбоподателят не е изправен пред съдия или пред друго длъжностно лице, упълномощено да изпълнява съдебни функции;

2. Приема, че няма нарушение на чл.5 т.1 от Конвенцията;

3. Приема, че е налице нарушение на чл.5 т.3 от Конвенцията по отношение продължителността и необосноваността на задър-

жането под стража на жалбоподателя;

4. Приема, че е налице нарушение на чл.5 т.4 от Конвенцията по отношение на това, че на адвоката на жалбоподателя е отказан достъп до материалите по делото;

5. Приема, че е налице нарушение на чл.5 т.4 от Конвенцията по отношение отхвърлянето на първата жалба на жалбоподателя против задържането му под стража;

6. Приема, че няма нарушение на чл.5 т.4 от Конвенцията по отношение разглеждането на втората жалба на жалбоподателя против задържането му под стража;

7. Приема, че

а) ответната държава следва да заплати на жалбоподателя в тримесечен срок от датата, на която решението стане окончателно в съответствие с чл.44 т.2 от Конвенцията, следните суми, конвертирани в националната валута на ответната държава по курса на деня при изплащане на задължението:

i) 1 500 Евро (хиляда и петстотин Евро) за неимуществени вреди;

ii) 2 000 Евро (две хиляди Евро) за разноски;

iii) какъвто и да било данък, който би се дължал върху горните суми;

б) след изтичането на горепосочения тримесечен срок върху посочените суми ще се дължи проста лихва в размер на пределната лихва при отпускане на заем от Централната Европейска банка за периода на забавата, увеличена с три процента, до изплащането.

8. Отхвърля останалата част от претенциите на жалбоподателя за справедливо удовлетворение.

Изготвено на английски и обявено в писмен вид на 9 януари 2003 г. съобразно правило 77 т.2 и т.3 от Правилата на Съда.

Сорен Нилсен
Заместник
секретар

Христос Розакис
Председател

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

Неправомерното подслушване и правото на личен живот и употребата на специални разузнавателни средства в България <i>adv. Михаил Екимджиев</i>	1
Делото Шишков срещу България (Жалба No.38822/97)	5

© Издание на Асоциация за европейска интеграция
и права на човека – Пловдив

Редакционен екип:

адвокат Емилия Недева
адвокат Снежана Стефанова
адвокат Михаил Екимджиев

Превод от английски:

Преводът на решението по делото „Шишков срещу България“ е предоставен от
Фондация „Български адвокати за правата на човека“ - гр.София